משנה · אחרונים · מלאכת שלמה · סדר מועד

מלאכת שלמה על משנה
מועד קטן

רבי שלמה עדני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מלאכת שלמה על משנה מועד קטן

רבי שלמה עדני

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מלאכת-שלמה-על-משנה-מועד-קטן/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה 39-202611200317v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 6
משנה ג 8
משנה ד 9
משנה ה 11
משנה ו 12
משנה ז 13
משנה ח 14
משנה ט 15
משנה י 16
פרק ב 17
משנה א 17
משנה ב 18
משנה ג 18
משנה ד 19
משנה ה 19
פרק ג 20
משנה א 20
משנה ב 22
משנה ג 22
משנה ד 23
משנה ה 24
משנה ו 26
משנה ז 27
משנה ח 28
משנה ט 29

פרק א

משנה א

כתב הרמב"ם ז"ל המשנה תְּקָרֵא מועד וחולו של מועד הימים שבין כל מועד ומועד ע"כ: **משקין. וכו'** : ביד פ"ז דהלכות יו"ט סי' ב' ובפ"א דהל' שמיטה ויובל סי' ח' ט' ובטור או"ח סי' תקל"ז ונראה מדברי הר"ן ז"ל שהוא גורס בית השלהין בה"א שכתב בית השלהין ארץ עיפה וכו' כדכתיב שלחיך פרדס רמונים והא וחית ממוצא אחד דשתיהן אותיות הגרון עכ"ל הר"ן ז"ל אלא שברב אלפס שמדפוס קושטאנדינא כתוב שהמפרש שעל מועד קטן הוא נמוקי יוסף וכ"כ ג"כ בב"י בכמה דוכתי פי' נמוקי יוסף אבל בתוי"ט כתוב בשם הר"ן ז"ל: ומתני' דלא כרשב"ג שאמר משום ר' יוסי בפ' מי שהפך (מועד קטן דף י"ב) דבר התלוש מן הקרקע אפי' מקצתו אבד מותר והמחובר לקרקע אפי' כולו אבד אסור והאי בית השלחין לדידיה אסור להשקותו במועד ורבנן ס"ל דמשום פסידא שרי ויש להם סמך מקראי דכתוב אחד אומר את חג המצות תשמור שכל חג המצות אסור בעשיית מלאכה וכתוב אחד אומר ביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש דמשמע הא שאר ימים מותרין ש"מ דבחולו של מועד פעמים שהוא מותר ופעמים שהוא אסור ואם יפסד שרי וז"ל רש"י ז"ל וגם בתוספות ודבר של הפסד התירו חכמים לטרוח בו בחש"מ כמו שאנו מוצאין במסכת חגיגה דכתיב ששת ימים כו' הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים כו' ומלאכה שיש בה הפסד אם אינו עושה אותה כגון להשקות בית השלחין התירו חכמים ע"כ. ועוד הביא ראיות הרא"ש ז"ל דמשמע מיניהו דאיסור מלאכה בחש"מ ויותר האריך להכריח שכולן אינם אלא אסמכתא בעלמא שאין איסור מלאכה בחש"מ אלא מדרבנן: ובגמ' בעי מאן תנא דפסידא אין הרוחה לא ואפי' במקום פסידא מיטרח נמי לא טרחינן ומסיק דר' יהודה היא דתניא מעין היוצא בתחלה משקין ממנו אפי' שדה בית הבעל דברי ר"מ ר' יהודה אומר אין משקין אלא שדה בית השלחין שחרבה ר' אלעזר בן עזריה אומר לא כך ולא כך יתר על כן א"ר יהודה לא יפנה אדם אמת המים וישקה לגנתו ולחרבתו בחש"מ ופירשו תוס' ז"ל גנה מקום זרעים מקדם: חרבה שחרבו אילנותיו וחרשו וזרעו ונטעו ושמא הוא צריך למים יותר ולא זו אף זו קתני א"נ חרב ביתו ועשאו גנה וצריכה מים תדיר יותר משאר בית השלחין ע"כ: והאי חרבה דקאמר ר' יהודה על כרחך לאו חרבה ממש היא דא"כ למה לי דמשקה לה אלא ודאי שחרבה ממעין זה ויצא לה מעין אחר ראב"ע אומר לא כך ולא כך ל"ש חרב מעינה ול"ש לא חרב מעינה מעין שיצא בתחלה לא ואע"ג דאיכא חרבה דפסדא אי לא משקה לה אפ"ה לא שרי ר' יהודה אלא ממעין שיצא לה בתחלה דלאו טרחא הוא אבל מי גשמים

ומי קילון דטרחא לא שרי אפי' לבית השלחין ועוד חזינן דקאמר ר' יהודה לא יפנה מים וכו' אלמא דלא שרי ר' יהודה טרחא יתירא אלמא מתני' ר' יהודה היא דהא ר' אלעזר ל"ש חרב מעינה ל"ש לא חרב תרוייהו אסר ולר' יהודה ל"ש מעין שיצא בתחל' ל"ש מעין שלא יצא בתחלה בית השלחין אין בית הבעל לא והאי דקתני מעין שיצא בתחלה להודיעך כחו דר"מ שהוא כחא דהיתרא דאפי' מעין שיצא משקין ממנו אפי' שדה בית הבעל. לשון הר"ס ז"ל משקי' בית השלחין בשביעית צריך לפרש דאיירי בבית השלחין שזרוע בו תבואה או קטנית שהיו משל ששית ונכנסו לשביעית וכבר הביאו שליש בששית שאינם נקראין ספיחי שביעית אבל ירקות אפי' של ששית שנכנסו לשביעית אסורין משום ספיחין לפי שהולכין בהן אחר לקיטה כ"ש אם גדלו בשביעית עצמה שאסורין משום ספיחין ולא שייך להעמידה בשדה בור ושדה זרע ושדה ניר שעלו בה מאליהן דלית בהו משום ספיחין כדקאמר בירושלמי דטעמא דהנך אסרו היינו משום שאינו חושש לקיומן ואינו רוצה בהם ובית השלחין שהתירו לו להשקות משום דבר האבד ודאי שהוא רוצה בקיומן כיון שהוא רוצה להשקותן שלא יאבדו עכ"ל ז"ל:

ובשביעית. מתוך פי' הרמב"ם ז"ל גם מתוך חבורו שם בהלכות שמטה פ"א משמע דגם בשביעית בית השלחין אין בית הבעל לא. וגם תוס' ז"ל כתבו בדף ו' ע"ב שרש"י ז"ל נראה שחזר בו ממה שפי' במשנה דגבי שביעית אפי' בית הבעל שרי ואני פירשתי במשנה דשביעית נמי לא שרי אלא בבית השלחין כדכי' בקונטרס כאן אבל ק"ל וכו' לכן נראה יותר פי' הקונטרס שבמשנה עכ"ל ז"ל בקיצור:

בין ממעין שיצא בתחלה. וכ"ש ממעין ישן והאי דאיצטריך למתנייה למעוטי שדה בית הבעל שאפילו ממעין שלא יצא בתחלה שישן הוא אסור דלא שרינן ליה אלא משום פסידא והוא דליכא טרחא יתירא נמוקי יוסף: וז"ל הגמ' השתא ממעין שיצא בתחלה דאתי לאינפולי משקי' ממעין שלא יצא בתחלה דלא אתי לאינפולי מיבעיא ומשני איצטרך אי תנא מעין שיצא בתחלה ה"א הכא הוא דבית השלחין אין בית הבעל לא משום דאתי לאינפולי אבל מעין שלא יצא בתחלה דלא אתי לאינפולי אימא אפי' בית הבעל נמי קמ"ל ל"ש מעין שיצא בתחלה ל"ש מעין שלא יצא בתחלה בית השלחין אין בית הבעל לא:

אבל [**אין משקין**] **לא ממי הגשמים** גזרה וכו'. לשון רעז"ל. אמר המלקט ורב אשי תירץ מי גשמים גופייהו לידי מי קילון אתו פי' שדרך מי גשמים ליכנס במקום עמוק וכיון שניטלו חציין העמיקו והוו להו מי קילון כלומר שצריך לדלותן בדלי:

קילון. פי' הרי"ף ז"ל כמו ביב ונימוקי יוסף ז"ל פי' קילון בור עמוק וכו' מלשון קולתה שהוא תרגום כדה נקרא קילון ונקטיה אחר מי גשמים לאשמועי' דאיסור מי גשמים אינו אלא משום שאפי' אפשר להשקות בתחלה מהכנוס של מי גשמים בלא טורח כשיחסרו המים היה צריך לדלות ושמעינן דאם היה אגם מים שלא יבואו לעולם במועד לצורך דלי שמשקה מהן ברגלו בקל היה מותר ואיסור מי גשמים וקילון אמועד קאי דגבי שביעית לא חיישי' לטרחא יתירא עכ"ל ז"ל:

ואין עושין עוגיות לגפנים. פי' רש"י ז"ל עוגיות עגול סביב כמו עג עוגה ועמד בתוכה ע"כ. ונמוקי יוסף ז"ל פי' עוגיות שחופרים סביב הכרם כדי שיתעכבו שם המים מלשון הלהן תעגנה שהוא לשון עכוב והא נמי אמועד משום טירחא יתירא ועוד דלא הוי דבר האבד אבל בשביעית מותר כדאיתא בגמ' והני עוגיות בחדתי מוקמינן להו אבל עתיקי שכבר היו לו שם עוגיות ונסתמו מותר לחזור ולחופרן בחולו של מועד ע"כ וכתוב עוד בנימוקי יוסף בשם הראב"ד ז"ל ולאו דוקא חדתי ממש דה"ה כעין חדתי אם לא ניכר החריץ אבל אם ניכר החריץ מעט מותר ולא בעינן טפח דכיון דמימיה עומדין במשהו סגי להו ע"כ:

עוגיות לגפנים. וה"נ תניא בברייתא דף ג' ע"א ולא יעשה עוגיות לגפנים ובדף ד' תניא יזילו הן עוגיות בדידין שבעיקרי זיתים ושבעיקרי גפנים ע"כ. ושמא הגפנים צריכין לעוגיות יותר מן הזיתים ודברה משנתנו בהוה ולאו דוקא: וביד פ"ח דהלכות יום טוב סימן ג' ובפ"א מהלכות שמטה פסק דעושין עוגיות לגפנים א"כ ס"ל דגם האי סיפא אמועד לבד איתאמרת וכמו שכתוב שם בכסף משנה:

משנה ב

ובשביעית. בגמ' פליגי בה ר' זירא ור' אבא בר ממל חד אמר מפני שנראה כעודר וחד אמר מפני שמכשיר אנפיה לזריעה ובגמ' מפרש מאי בינייהו ובמסקנא אמימר מתני לה בהדיא ר' אלעזר בן עזריה אומר אין עושין את האמה בשביעית מפני שנראה כעודר וקשיא דר' אלעזר ב"ע אדר' אלעזר ב"ע ומי אמר ראב"ע כל שנראה כעודר אסור ורמינהי דתנן בפ"ג דשביעית עושה אדם את זבלו אוצר ר"מ אוסר עד שיעמיק שלשה או עד שיגביה שלשה היה לו דבר מועט מוסיף עליו והולך ראב"ע אוסר עד שיעמיק ג' או עד שיגביה שלשה או עד שיתן על הסלע ומדקאמר עד שיעמיק אלמא שרי ראב"ע לחפור ולהעמיק בשביעית ולא חיישי' לנראה כעודר ומשני ר' זירא ור' אבא בר ממל חד אמר כגון שהעמיק קודם שביעית וחד אמר אע"פ שמעמיק בשביעית מותר משום דזבלו מוכיח עליו דלא עביד משום עודר. וכתבו תוס' ז"ל דליכא למיחש להא דמאן

דחזי החפירה לא חזי ליה לזבל שבחפירה ע"כ. ואיתה בירושלמי דשביעית פ"ג. וכתב הר"מ דילונזאני ז"ל בנכ"י והרי"ף והרא"ש ז"ל גרסי במועד ובשביעית אך הר"ן ז"ל כתב דלרבנן נמי אין עושין אמה בתחלה וק"ל א"כ כיון דרבנן דמודו לראב"ע בלכתחלה ואיהו מודה להו במקולקלת כמ"ש רש"י ז"ל אמאי נקט ראב"ע במועד תו דלא שייכא הכא מידי פלוגתייהו אלא גבי שביעית ע"כ וביד פ"א דהלכות שמיטה ויובל סי' ט':

ומתקנין את המקולקלות. ביד פ"ח דהלכות יו"ט סי' ג' ובטור או"ח סי' תקל"ז וסי' תקמ"ד ובגמ' מפרש אם היתה עמוקה ששה טפחים ונסתמה עד טפח מעמיק אותם חמשה טפחים שנסתמו וכשהיתה בת שלשה טפחים ונסתמה עד חצי טפח פשיטא לן דאסור דטרחא דלא צריך הוא דבלאו הכי מעיקרא לא עברי בה מיא וכשהיתה י"ב ונסתמה עד טפחיים פשיטא לן נמי דאסור דטרחא יתירא הוא וכשהיתה שבעה ונסתמה עד טפחיים בעיא בגמ' ולא אפשיטא:

ומתקנין את קלקולי המים. ביד פ"ז דהלכות יו"ט סי' ט' י':

וחוטטין אותן. שאם נתמלא הבור מותר לחטוט ולהעמיק שהעפר תיחוח אבל חפירה בתחלה שהקרקע קשה לא משום דאיכא טרחא יתירא תוס' ז"ל: ובגמ' דייקינן חטיטה אין חפירה לא והיינו דוקא כשאין רבים צריכין להם אלא שהן בר"ה ומטעם שכתב הראב"ד ז"ל אבל רבים צריכין להם אפי' חפירה נמי מותר ובמסקנא דגמ' דייקינן לה ממתני' דקתני ועושין כל צרכי הרבים לאתויי חפירה שהיא צריכה לרבים:

ומתקנין את הדרכים. שנתקלקלו מחמת רוב הגשמים מתקנין אותן בצרור ובסיד כעין שעושין ברוב עיירות:

ואת הרחובות. שאחרי בתיהם ששם מטיילין ילדים וילדות:

ואת מקוות המים. שאם אין בו מ' סאה מרגילין לתוכו מ' סאה וכל הני צרכי רבים הן:

ועושין כל צרכי הרבים. פירשו כבר רעז"ל ברפ"ק דמסכת שקלים:

ומציינין את הקברות. דליכא טירחא תוס' ז"ל: ובגמ' רמז לציון קברות מן התורה דכתיב וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון ופי' רש"י ז"ל ורמז הוא שלא בא הכתוב להזהיר וללמד שיהא אדם עושה ציון דהא קרא לא כתיב אלא לעתיד ובגמ' יליף לה מקראי טובא ורב פפא מפיק לה מקרא דכתיב ואמר סולו סולו פנו דרך וכתבו תוס' ז"ל כל חד וחד מהני אמוראי נקיט מאי דהוה מסיק אדעתיה ולא פליגי אלא אורחא דמילתא דכל חד וחד מסיק אדעתיה מאי דלא מסיק חבריה אדעתיה ע"כ. וביד פ"ח דהלכות טומאת מת סי' ט':

ויוצאין אף על הכלאים. מצוה לצאת כדאמרי' בגמ' ול"ד להני אחריני דקתני ומתקנין דהני חובה הוא כדמוכח בגמ' תוס' ז"ל: וכתב הר"ס ז"ל צ"ע מהו אף ויש לפרש ששנינו בפ"א של שקלים בא' באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים ושם שנינו בט"ו בו יוצאין אף על הכלאים ולשון אף שם הוא מיישב לפי שחוזר למעלה למה ששנינו משמיעים על הכלאים כלומר אע"פ שכבר הכריזו על הכלאים בא' באדר יוצאין ג"כ בט"ו בו ומעתה גם אף ששנינו כאן הוא מיושב לפי זה ור"ל אע"פ שכבר יצאו על הכלאים בא' באדר יוצאין ג"כ בחה"מ של פסח דמסתמא בחול המועד של פסח הוא מדבר שהוא זמן התבואה בשדות עכ"ל ז"ל. וביד ס"פ שני דהלכות כלאים. ובגמ' מנין שאם לא יצאו ועשו כל אלו של תקון הדרכים שכל דמים שנשפכו שם מעלה עליהם הכתוב כאילו הם שפכום ת"ל והיה עליך דמים: ופרכינן בגמ' ואכלאים בחש"מ נפקינן ורמינהי דתנן ברפ"ק דמסכת שקלים באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים וכו' ויוצאין אף על הכלאים ומשמע קצת מתוך לשון הגמ' שהיא ברייתא מדמוסיף בה חלוקות שלא הוזכרו במשנה כגון ולקווץ את הדרכים אלא דלעיל מינה מוכח בהדיא שהוא בכלל ומתקנין את הרחובות ומ"מ קשיא ומשני ר' אלעזרי ור' יוסי ב"ר חנינא חד אמר כאן בבכור כאן באפיל וחד אמר כאן בזרעים פי' דעל התבואה יוצאין בט"ו באדר שקודמין לירקות וכאן בירקות: והא דלא פריך אכל הני דתנינן הכא כגון ומתקנין וכו' אע"ג דתנינהו נמי התם תירץ רש"י ז"ל משום דלאו פרכא היא דבדין הוא דמתקנין להו תרי זימני דכי מתקן להו בט"ו באדר אתו גשמים ומקלקלי להו והדרו ומתקנין להו בחש"מ אבל אכלאים לא שייך למימר הכי ע"כ. והתוס' ז"ל כתבו וז"ל במשנה פירשתי מ"ט לא מקשה על הנך ובירוש' מקשה מציינין על הקברות ולא כבר ציינו ומתרץ כגון שירד שטף מים של גשמים ושטפו ע"כ: ובגמ' א"ר אסי א"ר יוחנן לא שנו דאין יוצאין עליהם קודם אדר וקודם חש"מ אלא שאין ניצן ניכר אבל ניצן ניכר יוצאין עליהם:

משנה ג

ראב"י אומר מושכים את המים וכו'. ביד פ"ח דהלכות יו"ט סי' ג' ד' ובפ"א דהלכות שמיטה ויובל סי' ח' ט' ואיתא בירושלמי ס"פ שני דשביעית ובטור א"ח סי' חקל"ז:

זרעים שלא שתו. הראב"ד ז"ל פירש שאם אירע אונס בהם שלא שתו לפני המועד מפני שלא יכול להשקותם שמותר להשקותם במועד ואינו אסור אלא כששכח להשקותם או שנתעצל בהם ע"כ: ובגמ' בברייתא תניא כשאמרו אסור להשקותם במועד לא אמרו אלא בזרעים שלא שתו מלפני המועד אבל זרעים ששתו לפני המועד מותר להשקותם במועד ואין משקין שדה גריד במועד וחכמים מתירין בזה ובזה ע"כ: ופי' נמוקי יוסף ואע"ג

דמפורש במתני' הוה מצינא למימר דמתני' רבותא קאמר דאפי' זרעים שלא שתו דאית להו פסידא יתירא קמ"ל דדוקא מפני שלא שתו קאמר ע"כ. והרז"ה ז"ל נראה דמפרש דוחכמים מתירין בזה ובזה קאי אזרעים שלא שתו ואשדה גריד המוזכרים בברייתא וכן פי' ג"כ רש"י ז"ל אברייתא ובמתני' פי' ז"ל בזה ובזה להשקות את כל השדה כולה ולהשקות במועד זרעים שלא שתו לפני המועד אבל נמוקי יוסף פי' במתני' וז"ל שדה גריד יבש והוא שדה הבעל אלא שלא נפלו בו גשמים זה זמן הרבה וטעמא דאין משקין משום דהרווחא הוא ולא פסידא וחכמים מתירין בזה ובזה לאו אשדה גריד קיימי דבההיא אפי' רבנן מודו דלא הוי פסידא ואסור אלא ברישא פליגי בהשקאה את כל השדה ובזרעים שלא שתו וכן הוכיחו מן הירושלמי עכ"ל ז"ל ומשמע היה קצת שהוא ז"ל גריס לה לבבא דאין משקין שדה גריד במתני' דהא בברייתא אינו מוזכר כלל השקאת כל השדה וכתבו תוס' ז"ל דאית דגרסי שדה גריר ברי"ש כמו חמרא מיגרר גריר: ועוד כתבו ז"ל דפלוגתא דהך ברייתא היינו כמין פלוגתא דמתני' ות"ק דהכא הוא ראב"י ע"כ. ורש"י ז"ל פי' והאי חכמים היינו ר"מ דאמר לעיל משקין ממנו אפי' שדה בית הבעל ע"כ. והרא"ש ז"ל אחר שהביא דברי הרי"ף ז"ל שפסק כראב"י ושכן דעת הרמב"ם ז"ל ודלא כרש"י ז"ל כתב שדברי רב אלפס ז"ל עיקר דבירוש' פ' שני דשביעית מוכח דרבנן אסרי הרבצה והא דקתני וחכמים מתירין בזה ובזה מפ' בין ששתו קודם הרגל בין שלא שתו בין באילן בין בזרעים ע"כ:

משנה ד

אישות. בריה שאין לה עינים. גמרא מאי קרא כמו שבלול תמס יהלוך נפל אשת בל חזו שמש פי' רש"י ז"ל שבלול שקורין לימצון תמס יהלוך כלומר כשיוצא חוץ לנרתקו רירות נופלות ממנו עד שהוא נימוח ומת תמס כמו ונמס נפל אשת בל חזו שמש כלומר כך אישות נופלות לארץ ומתים דלא חזו:

ואת העכברים משדה וכו' כדרכו. כך נראה דגריס רש"י ז"ל וכן בהרא"ש ז"ל וכן במגיד משנה וכן בנמוקי יוסף ור"ל דאפי' כדרכו מותר וגם ה"ר יהוסף ז"ל מחק מלת שלא שכן הוא ברוב הספרים שהיה בידו:

במועד ובשביעית. תימא מאי קמ"ל בשביעית והלא אין זו עבודת קרקע ור' יהודה מ"ט דאסר כדרכן וי"ל דודאי צריך לסקל אבנים מתוך שדהו כשמפנה האישות ותנן פ"ג דשביעית המסקל את שדהו נוטל את העליונות ומניח את הנוגעות בארץ אישות מפר' בירוש' חולדה תוס' ז"ל: וגם רש"י ז"ל פי' ובשביעית אע"ג דמתקן השדה ע"כ. וגם ה"ר

יהוסף ז"ל כתב ובשביעית כן מצאתי וצ"ל דגם הא דצדין את האישות וכו' הוא מדברי ר' אליעזר דלעיל וצ"ע ע"כ:

שלא כדרכו. נועץ וכו' במקום שהן מצוין ומרדה האדמה וממעך אותם רש"י ז"ל:

וחכמים אומרים משדה האילן. וכו' הרי"ף ותוס' והרא"ש ז"ל נראה דגרסי ר' יהודה אומר משדה האילן וכו' במקום וחכמים אומרים וכן בפסקא של הגמרא וכן בירושלמי אבל הרמב"ם ז"ל נראה דגריס וחכמים וגם נמוקי יוסף נראה שגורס וחכמים שכתב אישות מפסידה שדה אילן יותר משדה לבן ולהכי מצרכי רבנן לעשות היכר בשדה לבן בשנוי שלא כדרך החול ע"כ. וכבר דבר בזה בעל מגיד משנה ז"ל בפ"ח דהלכות י"ט סי' ה'. ובטור א"ח סי' תקל"ז. ובגמ' תניא ר"ש ב"א אומר כשאמרו משדה לבן שלא כדרכו לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוכה לעיר אבל בשדה לבן הסמוכה לשדה אילן אפי' כדרכו שמא יצאו משדה לבן ויחריבו את האילנות וכתבו תוס' ז"ל ר"ש ב"א נא ידענא מה הוא אם הוא תנא שלישי או שמא מילתיה דת"ק מפרש או שמא י"ל דר' יהודה מודה בשדה לבן הסמוכה לשדה אילן וחכמים מיירי בשדה הסמוכה לבית השלחין לא בשדה הסמוכה לבית האילן ונ"ל דגרסי' וכי באיזה שדה לבן מתירין חכמים וי"ס שכתוב בהם כשאמרו בשדה לבן שלא כדרכו לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוכה לעיר וקאי על דברי ר' יהודה וכו' עכ"ל ז"ל: והרב בצלאל אשכנזי ז"ל ראיתי שהגיה בתלמודו לשון ברייתא זו כמו שהיא בהרי"ף ובהרא"ש ז"ל תניא רשב"א אומר כשאמרו בשדה הלבן כדרכו לא אמרו אלא בשדה הלבן הסמוכה לשדה האילן שמא יצאו משדה הלבן ויחריבו את האילנות וכך היא במגיד משנה שם בהלכות י"ט פ"ח וכבר דבר בזה שם בכסף משנה:

ומקרין את הפירצה. כתוב בתוס' י"ט נ"ל שהוא נגזר משם קיר כו'. וכך נלע"ד שהוא האמת שהרי בכותלין אנו עוסקין ולא בקרוי הגג וגם כך נראה מן הערוך שאחר שהביא ששה קר הביא ערך קיר ואחריה מיד האי ומקרין ואח"כ כמו שמנה קר אחרים אכן במ"ש דמיקר שהוא ענין קרירות היו"ד אחר הקו"ף לא מסתבר אלא שהקו"ף אחר היו"ד ולא דמו למלת כהקיר ביר מימיה: ובגמ' אמר רב יוסף בהוצא ודפנא פי' רש"י ז"ל הוצא ענפי דקל התמרים ודפנא עצים של פינו ועביד גדר מדפנא ומגדל אותם מהוצי דקל ע"כ. וביד שם סי' ו' ובטור א"ח סי' תק"מ. גמרא אמר רב חסדא לא שנו אלא כותל גנה וכו' כדפי' רעז"ל ובמסקנא אמר רב אשי מתני' נמי דיקא כרב חסדא דגנה אינו בונה במועד כדרכו דקתני ובשביעית בונה כדרכו דהיכא אילימא דחצר צריכא למימר אלא לאו דגנה ואע"ג דמיחזי כמאן דעביד נטירותא לפירי ש"מ ובשביעית בונה כדרכו אבל במועד אינו בונה כדרכו וכתבו תוס' ז"ל פסק בתוס' דה"ר פרץ דהלכתא הכי דכותל

חצר מותר לבנותו ופי' דהיינו דוקא במקום סמוך לר"ה שיש לחוש בגנבים אבל בין חצר לחצר ומשום בני חצר אסור לבנותו כדרכו עכ"ל ז"ל. ונמוקי יוסף כתב בשם הראב"ד ז"ל דאפי' למבוי או לחצר מותר לבנות כותל הגוהה מפני שהכל סכנה:

משנה ה

ה"ג בתחלה להקל אבל לא להחמיר. והכי משמע בירוש' ע"ש ופי' נמוקי יוסף שאם טמא הוא ישתוק ולא יצריכנו לצאת חוץ למחנה מפני שאבל הוא לו דס"ל לר"מ שרשאי הכהן לשתוק אע"פ שיראה שהוא טמא ומוחלט וכל זמן שלא יצא מפי הכהן אינו טמא דכתיב טמא יטמאנו הכהן ע"כ מנמוקי יוסף ומובן ממה שאכתוב בס"ד:

וחכמים אומרים לא להקל וכו'. חכמים הם ר' יוסי בברייתא ונמוקי יוסף ז"ל נראה דגריס במתני' נמי ר' יוסי אבל במגיד משנה פ"ז דהלכות י"ט סי' י"ו נראה דגריס במתני' וחכמים. ומשמע דלתלמודא דידן לא גרסי' מלת בתחלה דהא מפרש רבא בגמ' דבטהור מתחלחו אם נתנגע עתה כ"ע ל"פ דלא חזי ליה דאי חזי ליה לא מהני ולא מידי דלר"מ דאמר רואין להקל ולא להחמיר הכא מאי קעביד ליה דאי טהור מאי קמהני ליה דהשתא נמי טהור ועומד הוא ואי טמא הוא שתיק הלכך אין רואין ולר' יוסי נמי ודאי אין רואין דהא אין כהן רשאי לשתוק וטמא יטמאנו לזה ובהסגר ראשון כולי עלמא ל"פ דחזי ליה שאם חל שביעי של הסגר ראשון בחש"מ יכול כהן לראותו דכי מטהר ליה הא שמחה היא לו ואי מצריך ליה הסגר ז' ימים שנית מאי פסדיה אי לא הוה חזי ליה בבית הכלא נמי היה עומד אלא בהסגר שני קמיפלגי אם בא ז' של שבעת ימי הסגר שני בחש"מ ר"מ אומר רואהו כהן להקל אם טהור או לא טהור ואם טמא שותק ואינו מצריכו שילוח חוץ למחנה דנוח לו לזה שיהא מוסגר וישמע קול בני אדם ואל יבא חוץ למחנה מוחלט אע"פ שיהא שם מותר בתשמיש דקסבר ר"מ צוותא בעלמא ניחא ליה ר' יוסי אומר לא להקל ולא להחמיר שאם רואהו להקל יבא להחמיר עליו אם הוא טמא ואין כהן רשאי לשתוק ויהיה מצריכו שילוח חוץ למחנה דאימא האי בצוותא דעלמא ניחא ליה וה"נ פליגי במוחלט שכבר יצא חוץ למחנה אם נרפא מצרעת ורצה להראות לכהן אם נרפא ויטהר את עצמו לדברי ר"מ רואין דאי טהור אמר ליה טהור ואי טמא א"ל טמא והכא ליכא אבל לא להחמיר דלא היינו חומרא דמעיקרא טמא והשתא טמא לדברי ר' יוסי אין רואין דאי א"ל טהור נמצא מחמיר עליו שאוסרו בתשמיש ואע"ג דה"ל צוותא דעלמא דאימא האי בצוותא דאשתו ניחא ליה:

ועוד א"ר מאיר מלקט וכו' פי' כמו כן מקל ר"מ ומתיר ללקוט בחש"מ עצמות אביו ואמו נמוקי יוסף. ובגמ' ורמינהי המלקט עצמות אביו ואמו הרי זה מתאבל עליהם כל היום

ולערב אין מתאבל עליהם ואמר רב חסדא אפי' צרורין לו בסדינו פי' וכיצד אר"מ הכא במתני' ששמחה היא לו ומשני אמר אביי אימא מפני ששמחת הרגל עליו כלומר הרבה הוא עוסק בשמחת הרגל ואינו מצטער כמלקט עצמות אביו ואמו ואינו רשאי להתאבל עליהם דאתי רגל ודחי לאבלות דהוי דרבנן וכתבו תוס' ז"ל המלקט וכו' במסכת שמחות וה"מ לשנויי הא מני ר' יוסי היא דאמר במשנה אבל הוא לו ע"כ. עוד כתבו ז"ל בלא רב חסדא הקשה היטב אלא כך רגילות התלמוד אגב גררא להביא פי' הברייתא דאפי' צרורין לו בסדינו אינו מתאבל לערב וי"מ דארישא קאי אפי' צרורין לו בסדינו כמה ימים צריך להתאבל כל זמן שרואה אותם ופי' ראשון ניחא טפי אבל לא שייך הכא כ"כ לפי' ראשון דהא מסיפא אינו מתאבל לערב לא מצי להקשות על המשנה כי אם מרישא וצריך לומר דמייתי סיפא אגב גררא והא דרב חסדא דאגב גררא לגררא ע"כ: ירושלמי מפני ששמחה היא לו בראשונה הי' קוברין אותם במהמורות נתאכל הבשר מלקטין העצמות וקוברין אותן בארונות אותו היום מתאבל למחר יהיה שמח לומר שנמלטו עצמות אבותיו מן הדין ע"כ בנמוקי יוסף:

ר' יוסי אומר אֵבֶל הוא לו. בנקודת סגול תחת האל"ף והבי"ת ופי' נמוקי יוסף אבלות הוא לו אע"פ שאין אבלות חל עליו לבו דואג עליו בראותו זה ע"כ:

לא יעורר על מתו לא יביא ספדן לעורר על מתו שמת זה ימים רבים לשוכרו לחזור על קרובי וכו' כך צ"ל בפי' ר"ע ז"ל: עוד בפירושו ז"ל קודם לרגל שלשים יום אית דאמרי וכו' עד ואית דאמרי וכו' אמר המלקט ואיכא בינייהו דקא עביד בחנם. וכתוב בתשובת הרשב"א ז"ל סי' ק"מ שלשים יום לפני המועד זמנו של מועד דהא תניא שואלין ודורשין בהלכות הפסח שלשים יום קודם הפסח וכן לענין בדיקת החמץ קיימא לן העושה את ביתו אוצר והיוצא בשיירא קודם שלשים יום אין זקוק לבער תוך שלשים יום זקוק לבער ע"כ. ירושלמי עירור מזכירו בין המתים הספד מספידו בפני עצמו:

קודם לרגל. פי' רש"י ז"ל דאתרוייהו קאי אעירור ואהספד. וביד ס"פ ששי דהלכות יו"ט ובפרק י"א דהלכות אבל סי' ג' ו'. ובטור א"ח סי' תקמ"ז ובטור יו"ד סימן שמ"ז וסימן ת"ג:

משנה ו

אין חופרין כוכין. ביד פרק ח' דהלכות יום טוב סי' ד' ח' ופי' נמוקי יוסף ז"ל אין חופרין כוכין פי' לצורך מתים שימיתו במועד שדרכם היה לחפור כוכין וקברות להיות מזומנים למי שמת לו מת שיקנה לו ורמ"ל מתני' שאעפ"י שיצטרכו אל זה במועד כגון בעיר ירושלם שהיו בה ששים רבוא ואי אפשר לעם רב כמוהו שלא ימותו ממנו בכל יום רבים

גדולים וקטנים אף כי בד' ימים של חול המועד אפ"ה כיון שאינו יודע בשעה שחפרו לאיזה מת הוא עושה אסור דאילו למי שמתו מוטל לפניו אף בייט שרי דמת בי"ט שני יתעסקו בו ישראל וכ"ש בחול המועד והרי"ף ז"ל פי' אין חופרין לקבור בהם לאחר המועד וכן פירשו ר"ח והרי"ץ ן' גיאות ז"ל ותמה עליהם הראב"ד ז"ל אם לאחר המועד למה מחנכין אותם במועד והרמב"ן ז"ל כתב שאין זו קושיא שאע"פ שאין צריכין להם עכשיו [כו' עי' בתוס' יו"ט] עכ"ל ז"ל. ודעת רש"י ז"ל נוטה לדעת הראב"ד ז"ל שסובר דיום טוב שני אע"ג דכחול שויוהי רבנן לגבי מת דוקא למיגד ליה גלימא ולמיגז ליה אסא דטרחונם מועט אבל לא לחצוב לו קבר מפני שטרחו מרובה ע"כ עיין בהר"ן ז"ל פי' ר"א דחולין:

אבל מחנכין את הכוכין. כתוב בתי"ט דשם כוך ארמית דתרי כלח דכתיבי באיוב מתורגמין כוך ע"כ. ותמצא הכלח הראשון שם סי' ה' והכלח השני בסי' כ"ט:

ועושין נברכת במועד. תימא ואמאי צריך במועד והלא אין מכבסין במועד וי"ל לצורך כל אותם שהתירו חכמים לכבס לקמן בפ' בתרא וי"מ לרחוץ את המת ותכריכיו תוס' ז"ל. וכתב נמוקי יוסף ז"ל ואיידי דאיירי בחפירת קרקע תנא הא. כן פי' רש"י ז"ל והגאונים ז"ל אבל האחרונים ז"ל פירשו מענין קברות וכתב הרמב"ן ז"ל שהוא תוספת חפירה לקבר העשוי כבר לצורך מת שימות ע"כ. ובטור א"ח סי' תקמ"ז כולה מתניתין. ובגמ' תנינא להא דת"ר עושין כל צרכי המת גוזזין לו שערו ומכבסין לו כסותו ועושין לו ארון מנסרים המנוסרים מעי"ט רשב"ג אומר אף מביאין עצים ומנסרין בצנעא בתוך ביתו ע"כ. וסתם מתני' כרשב"ג וכתבו תוס' ז"ל ואסור בפרהסיא ויש ליתן טעם דל"ד להההיא דכל שאסרו חכמים משום מראית העין וכו' ודמי טפי להההיא דפ' אע"פ צנור שעלו בו קשקשים וכו' ע"כ:

משנה ז

אין נושאין נשים וכו'. ביד פ"ז דהלכות יו"ט סי' ט"ז ואיתא בפ' מגלחין דף י"ח ובירושלמי דגיטין פ' השולח ובטור א"ח סי' תקמ"ו ובטור א"ה סי' ס"ד. וי"מ דהא דאין נושאין נשים במועד משום בטול פריה ורביה פי' שלא ישהה לישא עד המועד ולפיכך מותר לישא בערב המועד:

מפני ששמחה היא לו. גמ' וכי שמחה היא לו מאי הוי אמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר אלעזר א"ר חנינא לפי שאין מערבין שמחה בשמחה רבה בר רב הונא אמר מפני שמניח שמחת הרגל ועוסק בשמחת אשתו והכתוב אומר ושמחת בחגך ולא באשתך עולא אמר מפני הטורח שטורח לצורך נשואין וטורח במועד אסור וכתבו תוס'

ז"ל ומתני' ה"פ מפני ששמחה היא לו ומשהה אותו ברצון עד הרגל שיהא שמח או שיהא פנוי והיינו דקתני אבל מחזיר הוא את גרושתו שאינה שמחה לו ולא שייך עירוב בשמחה ולא בטול שמחת הרגל וגם אין טורח בה וגם בטול פריה ורביה אין כאן שהיה לו אשה כבר וסתמא דמילתא יש לו בנים וגם אין רגיל לשהות דבר זה עד הרגל. והעלו ז"ל דלא חשיב שמחה בשמחה כי אם סעודת נשואין בלבד אבל סעודת ברית מילה וכל שאר סעודות כגון סעודת פדיון הבן וכיוצא בו מותר:

אבל מחזיר הוא את גרושתו. בירוש' הדא דתימא מהנשואין פי' גרשה אחר נשואין והחזירה אבל לא מן האירוסין דמאחר שלא כנסה עד עתה שמחה היא לו תוס' ז"ל: וה"ר יהוסף ז"ל מצאתי שכתב ולא מיבמין אבל מחזיר היא את גרושתו מפני שהיא שמחה לו וגרסא תמוהה היא בעיני:

ועושה אשה תכשיטיה במועד. ביד פ"ז דהל' יו"ט סי' ב' ואפי' זקנה נמי אמרי' בגמרא דמותר דאמרי אינשי בת שיתין כבת שית לקל טבלא רהטא:

ר' יהודה אומר לא תסוד מפני שנוול הוא לה. גמ' תניא ר' יהודה אומר אשה לא תסוד וכו' ומודה ר' יהודה בסיד שיכולה לקפלו במועד שטופלתו במועד שאע"פ שמצרה היא עכשיו שמחה היא לאחר זמן בסוף הזמן ושם בהלכות י"ט פ"ז פסק כר' יהודה וכתב במ"מ וראיתי מי שכתב דת"ק במתני' ור' יהודה לא פליגי דודאי סיד שאינה יכולה לקפלו במועד נוול הוא לה ואפשר שזה דעת רבינו שכתב והוא שיכולה לקפלו במועד שאל"כ למה פסק כר' יהודה ואולי פסק כר' יהודה מפני שלא מנו בברייתא בכלל תכשיטין לסוד בסיד ע"כ ופרכינן בגמ' ומי אית ליה לר' יהודה האי סברא והתנן בפ' קמא דע"ז ר' יהודה אומר נפרעין מהן מפני שמיצר הוא א"ל אע"פ שמיצר הוא עכשיו שמח הוא לאחר זמן ומשני אמר רב נחמן בר יצחק הנח להלכות מועד דכולהו מיצר עכשיו ושמח לאחר זמן נינהו כגון אפיה ובשול דמצטער הוא עכשיו כשהוא אופה ומבשל ולהכי שרי דשמח הוא כשהוא אוכל אפייתו ובשולו בי"ט רבינא אמר נכרי לענין פרעון לעולם מיצר שפורע ולהכי לא אית ליה לר' יהודה התם אע"פ שמיצר וכו' אבל לעיל גבי טפול אית ליה אע"פ שמצרה היא עכשיו וכו'. ואיתה בירושלמי פ"ק דע"ז:

משנה ח

ההדיוט תופר כדרכו. ביד פ"ז דהלכות יו"ט סי' ה'. ובטור א"ח סי' תקמ"א:

והאומן מכליב פי' דרך שינוי שיפסיע פסיעות גסות וגם יתחוב תחיבה אחת למעלה ואחת למטה כשיני הכלב: וכדפי' ר"ע ז"ל מפרש לה ר' יוסי ב"ר חנינא בגמ' אבל דבי ינאי אמרי כל שאינו יכול להוציא מלא מחט בבת אחת הוי הדיוט וכתבו תוס' ז"ל מיהו

לא אירי בדבר האבד דהיכא דאיכא דבר האבד קיימא לן כר' יוסי דאין מצריך שנוי בדבר האבד ע"כ:

ר' יוסי אמר ממתחין כך הגירסא בגמ' וגם בהרא"ש ז"ל אכן בירושלמי גרסי' אף ממתחין: והרמב"ם ז"ל משמע קצת דגריס אף ממתחין וז"ל ומה שאמר ר' יוסי אף ממתחין ר"ל אף ממתחין אבל לא מסרגין וממתחין הוא שמותחין אותם כשהם רפות עד שיתמתחו בחוזק ויתקשרו כמו היתרים המתוחים ע"כ. וכתבתי לשון משמע קצת משום דהא יש לחוש שמא נפל טעות סופר בלשונו ז"ל: ובתוספתא תנא ושוין ר"מ ור' יוסי שאין מפשילין חבלים לכתחלה ועוד תניא מסרגין את המטה ואין צ"ל שממתחין דברי ר"מ ר' יוסי אומר ממתחין אבל לא מסרגין וי"א אין ממתחין כל עיקר דכיון דאפשר למלאת המטה בבגדים עד לעיל והדר מצי למירמא עלייהו כרים וכסתות למזגא עלייהו לא טרחינן דהוי טורח דלא צריך ע"כ: ופי' נמוקי יוסף ז"ל מפשילין גדילת הצמר או הקונבוס כשעושין ממנו חוטין ארוכין לעשות חבלים נקרא מפשילין שלפי שאינה בדקדוק כדרך שאר טויות לכך אמר לשון הפשלה כדרך הפשיל כליו לאחוריו ע"כ וכן הוא ג"כ במ"מ אבל רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל פי' שם בסי' תקמ"א מסרגין המטות פי' לארוג אותה שתי וערב בחבלים שהיו בה כבר אלא שלא היו סדורין והוא מסדרן אבל לא יפשיל החבלים בתחלה ע"כ ופי' מהרי"ק ז"ל דמפרש רבינו דושוין שאין מפשילין חבלים בתחלה דקאמר בגמ' היינו לומר דלסרג בחבלים שלא היו בה מעולם לדברי הכל אסור:

משנה ט

מעמידין וכו' ביד פ"ח דהלכות יו"ט סי' י"ג ובטור א"ח סי' תר"מ ופירשו רש"י והר"י מעמידין תנור של חרס מקום שפיתת ב' קדרות כירים מקום שפיתת קדרה אחת ע"כ. ובפ' כירה מפורש דכופח הוא מקום שפיתת קדרה אחת וכירה מקום שפיתת שתי קדרות וכן ג"כ פי' ר"ע ז"ל שם ובפ"ה דמסכת כלים ושמא יש חילוק בין כירה לכירים או בין כשמוזכר כירה עם כופח לכשהוא מוזכר עם תנור:

ר' יהודה אומר וכו' כתבו תוס' ז"ל ה"ג ר' יהודה אומר אין מכבשין את הריחים בתחלה ובחדשה קאמר דהא בגמ' מתיר ישנה ואין נראה לומר דבגמ' דמתיר ישנה משום ר' אלעזר קאמר והא משמיה דידיה כי למה נדחק לעשות מחלוקת חנם ועוד דלכתחלה משמע חדשה וא"ת כבוש מאן דכר שמיה וי"ל ת"ק קאמר מעמידין ובחדשה קאמר ומשמע אפי' כבוש ור' יהודה אוסר בכבוש. עוד כתבו ז"ל ואית דגרסי ר' יהודה אומר מכבשין את הריחים ול"ג לכתחלה והיא היא ונתנו טעם לחלק מה מוסיף ר' יהודה

על ת"ק והעלו דגירסא ראשונה עיקר: וכתב עוד הרא"ש בשם הראב"ד ז"ל ומסתברא מדקאמר ר' יהודה אין מכבשין בתחלה מכלל דרבנן שרו אפי' חדשה ועוד מדקתני בברייתא ר' יהודה אומר וכו' משמע דפליגי רבנן עליה ואית להו דאפי' חדשה מכבשין והלכה כת"ק ע"כ: וז"ל הגמ' מאי מכבשין רב יהודה אומר מנקר ריחייא רב יחיאל אמר בת עינא פי' נקב שעושין באמצע הריחים שהתבואה נופלת לתוכה מתיבי מעמידין תנור וכירים במועד ובלבד שלא יגמור מלאכתו דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים אף יגמור ר' יהודה אומר משמו מעמידין את החדשה ומכבשין את הישנה ואי אמרת בת עינא ישנה בת עינא למה לי והלא כבר אית לה בת עינא שכבר היא ישנה מלטחון ואי לא הוי לה בת עינא לא מצי למיטחן ומשני משכחת לה בישנה כגון דבעי לארווחי האי עינא טפי פורתא:

משנה י

עושין מעקה וכו' ביד פרק ז' דהלכות יו"ט סי' ה' ובפ"ח סי' ו' ז' ובטור א"ח סימן תק"מ:

שפים את הסדקים פי' רש"י ז"ל סדקים שבתנור ומעגילין אותם שגוללין על קרקעית התנור עץ גדול ועגול כדי לסתום הסדקים:

ביד וברגל שבועט ברגלו על קרקעית התנור ע"כ. ובגמ' פריך השתא במעגלה אמרת שרי ביד וברגל מיבעיא ומשני ה"ק שפין את הסדקים ומעגילין אותם כעין מעגילה ביד וברגל אבל לא במחלציים וכ"ש במעגילה שהוא מלאכת אומן וטרחא יתירא כן פי' נמוקי יוסף:

ומעגילה. פי' רש"י ז"ל וגם בר"פ אלו הן הגולין של עץ ותוס' פירשו שם אבן עגולה ארוכה קצת ויש לה שני שנים ארוכין ומעגילין אותה על פני כל הגג להשוותו והיינו נמי מעגילה עכ"ל ז"ל. והיה נראה דגרסי' מחצליים כמו שהוא בקצת נוסחאות וגם שכן הוא בפ' ואלו הן הגולין דף ט' מחצלו מידו אלא שאינו כן בערוך אלא אדרבא כתב עלה דההיא דפ' אלו הן הגולין ס"א מחלצי כמו מַחְלְצַיִים דמשקים וי"מ מחלציים אגפיים של מעגלה וכך מפרשים שפין את הסדקים במעגילה בלא מחלציים אבל על המחלציים אסור ע"כ:

הציר והצנור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו מתקנם במועד. פי' רש"י ז"ל והקורה הוא מה שעל הפתח שמחזר בו הדלת וז"ל ברמב"ם ז"ל שם מתקנם במועד כדרכן בין בשל ברזל בין בשל עץ שזה הפסד גדול הוא שאם יניח הפתח פתוח ודלתות שבורות נמצא מאבד כל מה שבבית וכבר בארנו שכל מה שיש הפסד אינו צריך שנוי עכ"ל ז"ל. ובגמ' ורמינהי דתנן בפ' בתרא דמסכת מעשר שני ובפ' בתרא דמסכת סוטה עד ימיו היה

פטיש מכה בירושלם עד ימיו אין מכאן ואילך לא ומסיק רב חסדא לא קשיא הא במגלי הא בחציני פי' רש"י ז"ל במגלי דהיינו מסר גדול שרי דלאו מוליד קלא בחציני אסור דהוי אולודי קלא טפי אסור. (הגה הר"ר בצלאל אשכנזי ז"ל כתב על זה נראה לי טעות דהא מכחיש המוחש ובספר מוגה מצאתי מגלי אינו דרך אומנותו חציני הוי דרך אומנותו ע"כ). רב פפא אמר כאן קודם גזרה כאן לאחר גזרה רב אמר הא ר' יהודה הא ר' יוסי ומתני' דשרי כל הני בלא שנוי ר' יוסי היא ופלוגתא דר' יוסי ור' יהודה בפירקי' דלקמן:

וכל כבשין. אית דל"ג מלת וכל וכן הוא בהרא"ש ז"ל ואית דל"ג נמי מלת מהן וכן נמחקו שתיהן ע"י הרב בצלאל אשכנזי ז"ל. וביד שם פ"ז סי' ז' ובטור א"ח סי' תקל"ג ובגמ' בלישנא בתרא גרסי' רבא שרי למיזל ולמיצד כווריי אתויי ומימלח א"ל אביי והא אנן תנן כבשים שהוא יכול לאכול מהן במועד והני כיון שמלחן הרבה כדי להצניעם תו לא חזו במועד א"ל הני נמי דמלחינהו ומתאכלי במועד אגב איצצא פי' שכובשם במכבש עד שיצא לחלוחית המלח הנבלע בכולם ואוכלין אותם מיד:

פרק ב

משנה א

מי שהפך. כתב המגיד משנה פ"ז בהלכות י"ט סי' ג' מתני' דקתני מי שהפך לרבותא הוא דאע"ג דכבר הפכן ואינם מתעפשות כ"כ מותר דאכתי דבר האבד נינהו אבל ה"ה דאפילו לכתחלה ע"כ. ובטור א"ח איתה לרוב פרקין בסימן תקל"ח ותקל"ט. ובירושלמי אנן תנינן מי שהפך את זיתיו תני ר' חייא מי שהיו זיתיו הפוכים ושנוים מתני' צריכא לדר' חייא ודר' חייא צריכא למתני' אילו תנינן ולא תנא ר' חייא הוינן אמרינן לא אמרן אלא מי שהפכן פעם אחת אבל אם הפכן ושניין דברי הכל מותר הוי צורכא למתניתיה דר' חייא או אילו תנא ר' חייא ולא תנינן אנן הוינן אמרין לא אמרן אלא מי שהפכן ושניין אבל אם הפכם פעם אחת דברי הכל אסור הוי צורכא למתניתין ע"כ. ועוד יש שם שנויי אחרינא ע"ש:

ואירעו אבל או אונס. פתח באבל דקתני ואירעו אבל ולא פי' כו' זאת אומרת דברים המותרים וכו' כדפי' ר"ע ז"ל. רב אשי אמר ל"מ קאמר ל"מ בימי אבלו דמדרבנן הוא ושרי אלא אפי' במועד דאיסור מלאכה דאורייתא במקום פסידא שרו רבנן ובריית מסייעא להההיא פירושא קמא:

ר' יוסי אומר זולף. פי' הרמב"ם ז"ל שיגרוף אותם מן הבור ע"כ. וז"ל נמוקי יוסף זולף וגומר מלקבל זילופו ושפוכו של מזחל הנופל בחביות ע"כ:

וגף כדרכו. ל"ג וגף גבי זיתים דאין דרך לעשות לזיתים מגופה דאפי' הניחן מגולין לא פסדי נמוקי יוסף וגם ה"ר יהוסף ז"ל מחקו על פי ס"א וכתב שכן נראה לו עיקר מן הטעם שנזכר. וכתבו תוס' ז"ל פי' בקונ' ל"א וגף משום דאיכא פסידא שמוליכן בלא מגופה וי"ל דצריך לכסותו מפני השרצים:

משנה ב

וכן מי שהיה וכו' ירושלמי א"ר זעירא לא אמר אלא וכן מי שהיה יינו בתוך הבור הא בתחלה אסור מה אנן קיימין אם בשהגיע זמנו לבצור ולא בצר הוא חטא על נפשיה אם כשלא הגיע זמנו לבצור יכיל הוה קאים אלא כינן קיימין כשהגיע זמנו לבצור הוה סבר דויכיל קאים ולא קם ע"כ:

דברי ר' יוסי. בשמן קתני מילתא דר' יהודה ברישא וכיון דאתחיל מילתא דר' יוסי מסיים לה:

וגף ביין לא ידענא אי אבור אי אחבית קאי מיהו לכאורה אחבית קאי דשייך בה מגופה ומדקתני בה זולף וגומר משמע דאבור קאי דאחבית לא שייר למודים דסגי בכסוי קטן תוס' ז"ל: ובגמ' אמר רב יצחק בר אבא מאן תנא שנוי במועד בדבר האבד דלא כר' יוסי:

משנה ג

מכניס אדם וכו' ביד פ"ז דהלכות יו"ט סי' ג' ד' ובגמ' תנא ובלבד שיכניסם בצנעא לתוך ביתו ואמרי' בגמ' דאי הויא מילתא דאי עביד בליליא אוושא מילתא כיממא עביד לה ביממא. ובירוש' מתני' דלא כר' יהודה דר' יהודה אמר יושב ומשמר ע"כ:

וכולן שכונו מלאכתן במועד יאבדו. פי' צמצם להתחיל בה סמוך שאם לא יגמרוה למועד יהא דבר האבד ויהיה מותר לגומרה כך פי' רש"י ז"ל בפ' השולח דף מ"ט. ויש שכתב דדוקא מכוין מלאכתו הוא דקנסו אבל שוכח או מתעצל וכ"ש אנוס אין קונסין אותם נמוקי יוסף. ובגמ' בעינן כיון מלאכתו מהו שיקנסו בנו אחריו ומסקינן דכיון דלא הוי אלא איסורא דרבנן דהא בלא מתכוין מותר לגמרי לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו רבנן. וכתב רב אלפס ז"ל וכן הדין בצורם אזן בכור אע"ג דהוי איסורא דאורייתא וכן מוכר עבדו לנכרים אע"ג דמפקע ליה בכל יומא ממצות לדידיה קנסו רבנן לבריה לא קנסו דהכי אסקוה לכל חדא וחדא בדוכתא ולדעת הרמב"ם ז"ל שפי' שב"ד מאבדין אותו ממון ועושין אותו הפקר נלע"ד דגרסי' יְאַבְּדוּ היו"ד בשב"א והאל"ף בפת"ח והבית בשב"א ודגושה. וגם הגאונים ז"ל כתב הרב המגיד דה"נ ס"ל ורש"י ז"ל לא כתב רק יאבדו שאסור ליהנות מהם ע"כ. ואפשר דמחמיר טפי שילך לאבוד כמו שכתוב בתי"ט:

משנה ד

אין לוקחין בתים עבדים ובהמה נמוקי יוסף ז"ל גריס בתים עבדים אבנים ובהמה וכן היא הגרסא בגמ' ובהרא"ש ז"ל ופי' נמוקי יוסף אבנים לבנות כותל הגוהה ע"כ. וכן פי' ג"כ בהגהות אשרי וגם בירוש' והגרסא שם בתים עבדים בהמה ואבנים. וביד פ"ז דהלכות י"ט סי' כ"ב מצאתי מונה בתים אבנים עבדים ובהמה וכן הגיה ה"ר יהוסף ז"ל במשנתנו:

או לצורך (**המועד**) [**המוכר**] **שאין לו מה יאכל**: ביד שם סי' כ"ד ובגמ' בעי רבא מרב נחמן שכר פעולה שאין לו מה יאכל מהו פי' שיתן לו מלאכה ולשוכרו כדי שיהא לו מה יאכל מי אמרינן כי שרינן במתני' דוקא מקח וממכר אבל מלאכה ממש לא או דילמא אפי' מלאכה ממש מותרת כשאין לו מה יאכל ובעי למפשטה ממתני' דקתני שאין לו מה יאכל לאו לאתויי שכר פעולה א"ל לא פרושי קא מפרש מאי לצורך המוכר שאין לו מה יאכל ופשיט לי' אביי מדתנן בפירקין דלקמן אין כותבין שטרי חוב במועד ואם אינו מאמינו או שאין לו מה יאכל הרי זה יכתוב שאין לו מה יאכל לאתויי שכר פעולה דהכא לא מצי לתרוצי פירושי קא מפרש דהיכי מתרמי מילתא דאם אינו מאמינו שאין לו מה יאכל לאו מילתא היא דהא בלאו הכי מותר ש"מ וכן פי' ר"ע ז"ל:

אין מפנין וכו' ביד שם פ"ח סי' ט"ז ובטור א"ח סי' תקל"ה:

אבל מפנה הוא לחצרו. מפני שהוא שמחה לו לא גרסי' ליה במתני' אכן ה"ר יהוסף ז"ל הגיהו בספרו וכתב שכן מצא בכל הספרים. וכתבו תוס' ז"ל בירושלמי מתיר מבית אחר לביתו שערב לאדם לדור בשלו ע"כ:

אין מביאין כלים מבית האומן וכו'. מפורש בפסחים פ' מקום שנהגו. וכתוב בכל בו סי' ס' שהר"ם הביא ראיה ממתני' דאין יכול לקנות כלים חדשים במועד כגון מנעלים ודומיהן דהא תנן הכא דאין מביאין כלים מבית האומן אפי' שהם שלו כבר כ"ש לקנות חדשים שאסור והר"ף ז"ל כתב מיהו נהגו העולם עתה לקנות כלים חדשים ע"כ. או שאין לו מה יאכל פי' האומן ובעל הכלי ירא שמא ישאל ממנו שכר פעולתו פעם שניה. ובטור א"ח סי' תקל"ד:

משנה ה

רבי יהודה אומר אף מעבין ולית הלכתא כותיה. וכתוב במגיד משנה שם פ"ח סי' י"ג י"ד ר' יהודה אומר מעבין וי"ג אף מעבין ע"כ. ובירושלמי כיני מתני' מעבין ר' יהודה אומר יאבד דבר ממועט ואל יאבד דבר מרובה ר' יוסי אומר אל יאבד דבר כל עיקר ע"כ:

מוכרי פירות. ביד שם פ"ז סי' כ"ג ומפ' בגמ' בברייתא כיצד אם היתה החנות פתוחה לזוית או למבוי פותח כדרכו ואם היתה פתוחה לר"ה פותח אחד ונועל אחד ע"כ והוא לשון הרמב"ם ז"ל שם והטעם פי' שם במ"מ שכל שאומנתן בכך כל השנה בעו צנעא אע"פ שהוא לצורך המועד וזהו שהזכירו מוכרים ע"כ:

הציידין. ביד שם פ"ז סי' ט':

דשושות. מוכרי דייסא גרוסות מוכרי גריסין הרמב"ם ז"ל וכתב ואין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' יוסי: והרשישות כן מצאתי בכל הספרים ברי"ש וכן יש בערוך ה"ר יהוסף ז"ל:

הן החמירו על עצמן. פי' ה"ר יהוסף ז"ל משום הרואה דאומר שלמכור הוא עושה ולא לצרכו כיון שמלאכתו היא ע"כ:

פרק ג

משנה א

ואלו מגלחין במועד וכו' ואלו מכבסין כו'. ביד פ"ז דהלכות יו"ט סי' י"ז י"ח י"ט כ"א ובטור א"ח סימן תקל"א ועיין במ"ש ס"פ כל הנשבעין בשם רבינו ברוך דאלו מגלחין לאו דוקא דאשכחן טפי וכמו שאכתוב בסוף משנתנו. ובגמ' מתני' דלא כר' יהודה דתניא ר' יהודה אומר הבא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא שלא ברשות פי' רש"י ז"ל כלומר הואיל ולא יצא ברשות אחרים אלא ברצון עצמו לאו אנוס היא אמר רבא לשוט דברי הכל אסור למזונות דברי הכל מותר לא נחלקו אלא להרווחא מר מדמי לה כלשוט ומר מדמי לה כלמזונות והקשו תוס' ז"ל לוקמה אפי' כר' יהודה ומזונות אפי' ר' יהודה מודה ותרצו שמא כיון דקתני ר' יהודה אומר הבא וכו' משמע שבא לחלוק על המשנה:

והיוצא מבית האסורין. שאינו יכול לגלח [קודם] המועד שאין מניחין אותו לגלח ואפי' מניחין אינו ערב לו לאדם לגלח בבית האסורים תוס' ז"ל:

והמנורה שהתירו לו חכמים ומי שנשאל כתבו תוס' ז"ל בשם הירושלמי דמקשה שם הני למה התירו והלא פשע שלא בא לפני המועד לפני חכמים להתיר לו ומשני שכלו לו שלשים של נדוי במועד דאין נדוי פחות משלשים יום וכן מי שנשאל לחכם מוקי לה כשבא בחול המועד א"נ לפני המועד לא מצאו לו פתח ע"כ:

ה"ג והמצורע העולה וכו' לשון ר"ע ז"ל. אמר המלקט היא גירסת רש"י ז"ל אבל הרי"ף והרמב"ם ז"ל נראה דגרסי והמצורע והעולה וכו' וכמו שכתב שם המגיד משנה וז"ל הרמב"ם ז"ל בפירושו וכבר ידעת דין התורה בתגלחת נזיר ומצורע והעולה מטומאתו לטהרתו כמו מי שהיה טמא ביום טוב ולא שלמו ימי טהרתו אלא בתוך המועד כגון

טמא מת או בא על נדה וכיוצא בו ע"כ. וגם ה"ר יהוסף ז"ל הגיה על פי ס"א והמצורע והיוצא וכו'. אבל נמוקי יוסף ז"ל כתב ומצורע העולה מטומאתו לטהרתו דכתי' ביום השביעי יגלח את כל שערו וכשהגיע שביעי בחול המועד מותר בתספורת ולא גזרינן דילמא אתי לשהויי קרבנותיו עד הרגל שהוא בטל ממלאכה ע"כ: וכתוב בתרומת הדשן סי' פ"ו דכיון דנהגינן לגלח בעלי תשובה עפ"י דברי רבינו משה הדרשן כדפי' רש"י ז"ל בפ' בהעלותך שנתן טעם להתגלח הלוים לפי שהיו כפרה על בכורי ישראל שחטאו בע"ז וע"ז קרויה מת ומת איתקש למצורע והמצורע טעון תגלחת וא"כ דמי להא דתנן פ' ואלו מגלחין הנזיר והמצורע והעולה מטומאתו לטהרתו מותרין לגלח במועד ותניא עלה בגמ' דנזיר ומצורע אפי' היה להם פנאי לגלח קודם המועד מותרין לגלח במועד כדי שלא ישהו קרבנותיהם ובעלי תשובה נמי נראה להתיר כדי שלא ישהה מהמצות שהרי אין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה עד שיגלח ויטבול ע"כ בקיצור: עוד בפי' ר"ע ז"ל וגלוח דנתק לא חשיב תנא דמתני' שאינו אלא דבר מועט שמגלת סביב הנתק ע"כ נראה שהם דברי עצמו של הר"ב ז"ל: עוד בלשון ר"ע ז"ל וטעמא דאסור לכל אדם לגלח במועד וכו'. אמר המלקט כטעמא דאנשי משמר בפ' שני דתעניות. ובגמ' בעי ר' ירמי' מר' זירא אי דוקא תנן העולה ברגל ולפיכך מגלחין שלא היה להם פנאי לגלח דעדיין לא עלו מטומאתם או דילמא דלאו דוקא נקט ומשני ליה בהדיא תנינא כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד בשלא הי' להם פנאי אבל היה להם פנאי אסורין נזיר ומצורע אע"פ שהיה להם פנאי מותרין שלא ישהו קרבנותיהן דנזיר ומצורע אין מביאין קרבנות עד לאחר גלוח כדכתי' בקראי הלכך לא קנסי' להו בדלא עבדי מקמי רגל דאי אסרינן להו במועד נמצא שמשהין הקרבנות ואינם קריבין ביום השמיני בזמנן לפיכך אמרו מגלח במועד דמוטב לקרב זמן הקרבה ולא לאחר. וכתבו תוס' ז"ל ואע"ג דתגלחת נזיר לא מעכב מ"מ רגיל הוא לגלח ולשלח שערו תחת הדוד ע"כ. עוד גרסי' בגמ' תנא הכהן והאבל מותרין בגלוח והאי אבל מוקמי' ליה בגמ' שחל שביעי שלו בשבת ערב הרגל וכהן מוקמינן ליה בדשלים משמרתו ברגל ותנא דידן דקתני ואלו מגלחין דמשמע אלו ותו לא פליג עליה ובגמ' מפרש טעמייהו: ובפ"א דהלכות ביאת מקדש פסק כתנא דברייתא דס"ל דאם שלמה משמרתו בערב הרגל אינו מגלח אלא בערב הרגל ואם שלמה משמרתו בתוך הרגל מותר לגלח ברגל ע"כ. וכתוב שם בכסף משנה בשם הר"י קורקוס ז"ל שהטעם הוא משום דס"ל לרב ז"ל דלא מכרעא מילתא לומר דמתני' פליגא אברייתא דאיכא למימר תנא ושייר כדשייר נמי מי שאבדה לו אבידה ע"כ: (הגה"ה אכן אבידה בעיא היא בגמ' אי מיקרי אונס ויכול לגלח אי לאו ולא איפשטא ומשמע שרוב הפוסקים וגדוליהם פוסקים

לחומרא דלא מיקרי אונס כיון שאינה מפורסמת כהנהו דתנן עיין בב"י ובספר הלבוש סי' תקל"א ועיין עוד בסמוך):

משנה ב

ואלו מכבסין וכו'. פי' ואלו כמו שגזרו בגלות כדי שלא יכנס אדם מנוול לרגל כך גזרו בתכבוסת אבל התירו לאלו שלא היה להם פנאי מטפחות סַפְּרִים פי' להסתפר ובמספר לכל אותם שהתירום חכמים וי"ג הַסְּפָּרִים הסמ"ך בשב"א ובירושלמי קאמר עלה מטפחות הספרים אין מכבסין אותן במי רגלים מפני הכבוד ואין נ"ל להביא ראיה דאיירי בכתבי הקדש דאפי' דאיירי באומן המספר שייך כבוד המסתפרין שנותנין אוחם בפניהם וכשמסתפרין אין כבוד להם במטונפים תוס' ז"ל. אבל נמוקי יוסף ז"ל כתב בירוש' גריס הספרים פי' של ס"ת דגרסי' עלה מטפחות ספרים אין מכבסין אותם במי רגלים מפני הכבוד ע"כ:

והזבין והזבות והנדות והיולדות. כתב ה"ר יהוסף ז"ל י"ס דל"ג ד' מלות הללו:

וכל העולים מטומאה לטהרה. במצורע איירי דהא מצורע אסור לכבס כדאמרי' בברייתא בגמ' ומסופק אם נאמר כן בעולה מטומאת מת ונבלה שצריך לכבס בגדיו אי אמרי' דוקא מצורע הואיל ואסור לכבס כל בגדיו. מיהו מה שפירשתי דבמצורע איירי קשיא לן אי אמרי' במצורע אינו נוהג צרעתו ברגל א"כ מאי אריא עולה מטומאה לטהרה אפי' בימי צרעתו נמי מותר לכבס ברגל דלא מצינן למימר לא מיבעיא קאמר כדלעיל בגמ' דא"כ לא שייך שמא ישהו קרבנותיהם דבשלמא גלוח הוא בשעת קרבן אבל כבוס לא שייך וי"ל דכבוס נמי שייך לקרבן תוס' ז"ל. ובטור א"ח סי' תקל"ד:

בפי' ר"ע ז"ל ומי שאין לו אלא חלוק א' וכו' כתוב שם בספר לבוש החור ול"ד למי שאבדה לו אבידה בעי"ט ולא היה יכול לגלח דאמרי' לעיל שאסור לגלח במועד מפני שאין הכל יודעין באונסו ונימא נמי הכא נמי אין הכל יודעין שאין לו אלא חלוק א' ויאסר לכבס לא אמרינן הכי שמי שבא למדה זו שאין לו אלא חלוק א' הוא ידוע ומפורסם לכל וכדומה לזה אמרו בגמ' על זה איזורו מוכיח עליו ע"כ בקיצור:

משנה ג

ואלו כותבין וכו' ביד פ"ז דהלכות יו"ט סי' י"ב ובטור א"ח סי' תקמ"ה וכתב תוס' ז"ל ואלו כותבין במועד נראה בכל הני הוי דבר האבד פן ימות הנותן או העדים או ב"ד או תלך היא למדינת הים ע"כ:

ושוברין מיירי שאבד המלוה שטר חובו דאם לא כן אין שומעין לו ללוה שהרי אינו דבר האבד שאין המלוה מפסיד מאומה:

דַיַּתֵיקִי דא תהא למיקם ולהיות שדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו:
שום השי"ן בנקודת חול"ם ושין בנקודה בימין:
מזון בעל שקבל עליו לזון בת אשתו ואם העדים הולכים להם ולא כתבו שטר הקנין יכחיש הבעל הקנין. נמוקי יוסף:
שטרי בירורין פי' רש"י ז"ל שבררו ב"ד חלק זה לזה וחלק זה לזה ונמוקי יוסף ז"ל פי' כפי' הרמב"ם ז"ל וז"ל בירורין שהבעלי דינין ביררו כל א' וא' דיין לעצמו ואם לא יכתבו עכשיו שמא ילך לו ויבוטל השלים ע"כ: והרמב"ם ז"ל שם בפ"ז פי' דטעמא דגיטין ושוברין ומתנות משום דכצרכי רבים הם ובאינך כתב דטעמא דשרו מפני שהם דברים דשייכי לב"ד וכשם שמותר לדון כך מותר לכתוב כל הדברים דשייכי לב"ד ואגרות של שאלת שלום מפני שאין אדם נזהר בתקונן מאד וה"ל כמעשה הדיוט והראב"ד ז"ל כתב דשמא לא יזדמן לו מוליך הכתב כלומר והוי דבר האבד ע"כ:

משנה ד

אין כותבין וכו' בפרקין דלעיל דף י"ג וביד שם סי' י"ג ובטור א"ח סי' תקמ"ב וסי' תקמ"ה. וכתבו תוס' ז"ל אין כותבין שטרי חוב פירש בתוס' [הר"ב ז"ל] ה"ה שטר מכירה דהא בהדי אלו כותבין במועד לא חשיב שטר מכירה ולי נראה דהא דלא קתני ליה משום שאין כותבין שטר מכירה אלא על הקרקע ואמרי' לעיל אין מוכרין בתים אלא לצורך המועד ולצורך המועד פשיטא דשרי וה"ה אם מכר קודם המועד ועתה רוצה לכתוב דשרי במועד דהא נמי דבר האבד רק אם היה לו אינם ולא יכול לכתוב קודם המועד ע"כ:
אפי' בספר עזרא. ס"ת של עזרא ואני שמעתי עזרה בה"א ופי' ספר מוגה שהיה בעזרה שממנו היו מגיהין כל ספרי גולה רש"י ז"ל. ובפ"ק דב"ב דף י"ד פי' רש"י ז"ל ספר עזרה ספר שכתב משה ובו קורין בעזרה פרשת המלך בהקהל וכה"ג ביוה"כ ע"כ: וכתב הר"ס ז"ל ונראה שמשננז הארון היה להם ס"ת אחת והוא נקרא ג"כ ספר העזרה ע"כ: וכתב בב"י שם סוף סי' תקמ"ה בשם אורחות חיים י"מ ספר העזרה ספר שקורא בו כה"ג ביוה"כ ועל זה אין מגיהין אותו במועד לפי שאינו צריך עד יוה"כ הא אם צריך לקרות בו מגיהין אותו במועד בין במקרא בין במשנה בין בתלמוד שאין לך דבר האבד גדול [מזה] כ"כ הריטב"א בשם רבותיו וכן נראה הלכה למעשה ע"כ: וכן כתוב ג"כ בס' תרומת הדשן סימן פ"ה:
ר' יהודה אומר כותב וכו' גמ' ת"ר כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו ולאחרים בטובה ולא בשכר דברי ר"מ ר' יהודה אומר מערים ומוכר את שלו וחוזר וכותב לעצמו ר' יוסי אומר כותב ומוכר כדרכו כדי פרנסתו והתוס' ז"ל שקלו וטרו אי ר' יוסי לקולא או לחומרא

ומתני' אי ר"מ אי תנא אחרינא דפליג אכולהו ע"ש: ובירוש' משמע דכותב אדם תפילין לעצמו היינו להניח אותם בחול המועד: (הגה בספר לבוש מלכות סי' תקמ"ח גם כן כתב במקום שנהגו להניח תפילין בחוה"מ כגון באלו הארצות כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו ע"כ): וסברת רבה בר בר חנה לעצמו אין לאחרים לא אפי' שהן צריכין להם להניחן במועד אבל רב פליג עליה ומפרש המשנה להניח עד לאחר המועד אבל לצורך המועד יכול לכתוב אף לאחרים והביאו סמ"ג עשין כ"ב:

וטווה על יריכו תכלת לציציתו פי' שע"י שנוי אבל בתפילין אי אפשר בשנוי שצריך כתיבה תמה ובעשיית תפילין וציצית לא איירי במתני' ושמא אין איסור כי אם בכתיבה וטוייה ומה שנהגו לכתוב בעוגל לא מצינו היתר וכן פירש בתוסי' הרב בשם רבו ז"ל ואפי' ע"י הדחק על יהודי אחד שתפוס [היה] התירו בדוחק גם ע"י היפוך שהוא נקרא מצד אחד לא היו מתירין וגם אי לא אסור משום מלאכה הא אמרינן אפי' טרחא דלאו מלאכה כפ"ק מיהו נהגו לומר דמתני' לא איירי ע"י הפוך ויש כותבין ע"י חלוק האות וכן היה עושה רבי זקני והיוד שאי אפשר היה כותב בכתב הפוך תוס' ז"ל:

משנה ה

הקובר את מתו שלשה ימים וכו' פי' דעיקר האבלות הם שלשה ימים הראשונים שאסור בהם הנחת תפילין ועשיית מלאכה אפי' אין לו מה יאכל ואינו יוצא מפתח ביתו: [הגהה נלע"ד דלאו דוקא קאמר הנחת תפילין אסור שלשה ימים ולא קאי אלא אעשיית מלאכה דהא אינו אסור בהנחת תפילין רק יום ראשון בלבד וליכא מאן דפליג בהא אלא אם נאמר דמפרש נמוקי יוסף ז"ל דס"ל לת"ק דמתני' כת"ק דבברייתא בגמ' ע"כ]. וכיון שנהגו אותם לפני הרגל בטלה הימנו גזרת שבעה שהרגל מפסיק אבלותו ואין לו להתאבל עוד אחר הרגל אבל גזרת שלשים דהיינו איסור גיהוץ בגדיו וגילוח שערו חייב לנהוג אותו אחר הרגל שהרי לא היתה התחלתו כלל קודם הרגל ומה יפסיק ובגמ' מוכח שימי הרגל הם מחשבון שלשים נמוקי יוסף ז"ל:

גזרת שבעה הם י"ב דבר גזרת שלשים הם ששה וכמו שמונה אותם הרמב"ם ז"ל במשנתנו והביאם ר"ע ז"ל בסמוך במשנה הבאה: וביד בהלכות אֵבֶל לא מנה הרמב"ם ז"ל רק י"א בגזרת ז' בפ' חמישי וחמשה בגזרת שלשים בפ' ששי ושלילת הקרע או איחויו לא מנאה. ובגמ' אמר רב גזרת שלשים בטלו אבל ימים לא בטלו ומפרש בגמ' לענין שאם לא גלח ערב הרגל אסור לגלח אחר הרגל פי' דכי בטלו גזרת שלשים ואיבעי ליה לגלוחי ערב הרגל ולא גלח אסור לגלח אחר הרגל כל שלשים יום כלומר עדיין תלויין ועומדין שאם גלח ערב הרגל לכבוד הרגל יבטלו לגמרי ואם לאו אסור לגלח אחר הרגל

עד שלשים יום וכן נמי אמר רב הונא אבל רב ששת אמר אפי' ימים בטלו ובריית דייקא כרב ורב הונא והקשו תוס' ז"ל דכי מפרש בגמ' לענין שאם לא גלח וכו' תינח סיפא אבל ברישא דקאמר בטלה ממנו גזרת שבעה אמאי נקט גזרה ולענין מאי קאמר ימים לא בטלו ותרצו ז"ל דאגב דנקט סיפא גזרת תנא נמי רישא גזרת ועוד תרצו דרישא ה"פ שלשה ימים בטלה ממנו גזרת שבעה הא שני ימים לא בטלו הא ימים לא בטלו לעניין בנוהג דברים שבצנעא ע"כ:

שמנה ימים וכו' דכיון שחל עליו גזרת שלשים יום אחד קודם הרגל דהיינו יום שמיני שנאסר בגיהוץ ותספורת בטלה ממנו גזרת שלשים שהרגל מפסיקן וטעמא דסגי בחד יומא גבי שלשים וגבי ז' בעינן שלשה משום דדין כל שלשים שוה מה שא"כ בשבעה נמוקי יוסף ז"ל. ובגמ' בברייתא פליג אבא שאול אהאי סתמא דסבר שבעה ימים קודם לרגל בטלה גזרת שלשים דמקצת היום ככולו ויום שביעי עולה לו לכאן ולכאן ובגמ' פסיק הלכה כאבא שאול ומודים חכמים לאבא שאול כשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל שמותר לגלח בע"ש. עוד אמרי' בגמ' ומודים חכמים לאבא שאול ביום שלשים דאמרי' מקצת היום ככולו והאי שלשים ילפינן להו פרע פרע מנזיר כתיב הכא ראשיכם אל תפרעו הא שאר אבלים חייבין וכתיב התם גדל פרע שער ראשו מה להלן שלשים שנאמר קדוש יהיה יהיה בגימטריא תלתין הוו אף כאן שלשים וכתבו תוס' ז"ל יש אומרים שאסור לאבל להיות סורק ראשו לאחר ז' משום דאמרינן נזירי חופף ומפספס אבל לא סורק ואנן ילפינן מנזיר ואין נראה כלל דהא בנזיר אסור ודאי שאפי' תלש שערו אסור אבל לענין אבלות שהוא משום יפוי לא ובשעת מעשה שאלתי ממורי ריב"א והתיר לי ע"כ. והרמב"ם ז"ל שם בפ' ששי מהלכות אבל מייתי לה מדכתיב ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים מכלל שהאבל מצטער כל שלשים יום. עוד איתא בגמ' דא"ר יוחנן פסק הלכה שעה אחת קודם לרגל בטלה הימנו גזרת ז' והקשו תוס' ז"ל דהא אית ליה לר' יוחנן הלכה כסתם משנה ע"כ. ואבלות ז' נפקא לן בגמ' מדכתיב והפכתי חגיכם לאבל מה חג שבעה אף אבלות שבעה ופריך בגמ' ואימא עצרת דחד יומא הוא ופריך ההוא איצטרך ליה לשמועה רחוקה שאינה נוהגת אלא יום אחד. וכתבו תוס' ז"ל בירוש' דייק אימא שמנה כשמנה דחג ומשני שמיני רגל בפני עצמו הוא ומויעש לאביו אבל שבעת ימים לא מצי לאתויי דהתם קודם קבורה היה ובירוש' משני דאין למדין מקודם מתן תורה והתם בירוש' מייתי קראי טובא ע"כ. ושמועה רחוקה נקראת כל שהיא לאחר שלשים יום וכולה מתני' עד סוף פרקין ביד שם פ' עשירי ובפי"א עד סוף סי' ה' ובטור א"ח כולה מתני' עד סוף סי' ו' וביורה דעה סי' שצ"ט וסי' ת'. ובגמ' בני

יהודה ובני גלילא הני אמרי יש אבלות בשבת בדברים שבצנעא והני אמרי אין אבלות בשבת מ"ד יש אבלות בשבת דקתני עולה מ"ד אין אבלות בשבת דקתני אינה מפסקת ואי ס"ד יש אבלות בשבת השתא אבלות נהגא אפסוקי מיבעיא ואלא הא קתני עולה איידי דבעי למתני סיפא אינם עולין ולמ"ד יש אבלות בשבת הא קתני אינה מפסקת משום דקבעי למיתני סיפא מפסיקין תנא רישא נמי אינה מפסקת וכתבו תוס' ז"ל מ"ד יש אבלות בשבת מדקתני עולה. פי' הר"א ז"ל מדקתני עולה ולא פירש ואין בה אבלות אלמא אבלות נוהג בה דאל"כ היה לו לפ' הכא בהדיא אע"ג דעולה לא נהג בה אבלות כיון דעולה משמע דנוהג בה [אבילות] ומשני איידי דקתני סיפא אין עולין סתם תנא ברישא עולה סתם ולא נהירא ופי' ר' שמעון זצ"ל מרבו מ"ד יש אבלות דקתני עולה משמע דעולה לכל מנין ז' ולאבלות שינהג בשבת מה שנהג אתמול ומתוך כך תעלה השבת לחשבונו כשם שע"ש עולה לחשבונו מ"ד אין אבלות בשבת דקתני אינה מפסקת אע"ג דחשיבא כולי האי לבטל אבלות בגווה מ"מ אינו מפסיק דאל"כ פשיטא וקפריך ואלא הא קתני עולה דמשמע דנוהג אבלות כשאר ימים ומשני איידי דקתני גבי יום טוב אין עולין לגמרי לא למנין ולא לאבלות משום שמחה דכתי' בהו כדפרישית תנא רישא נמי עולה באותו לשון עצמו דתנא בי"ט תנא בשבת דלא להפליג בלשון המשנה ומיהו עולה דשבת אינו למנין דלאבלות ולא סלקא אלא אי נהגא [אבילות] בגווה וא"כ לפי פי' זה הא דמשני לעולם לא נהגא ואיידי דתנא וכו' אין שיטת התלמוד לומר איידי דתנא הא תנא [נמי] הא אלא במילתא דאמת אלא דלא צריכא אבל דברים נראות שקר אין לו לשנות ועוד יש להקשות לפי מה שמפרש אי הכי ליתני שבת אינה עולה והוי דומיא דסיפא יותר עכ"ל הר"א ז"ל ע"כ. בפי' ר"ע ז"ל ופריעת הראש שאסור בגלוי הראש ע"כ. אמר המלקט דהאי נמי חשיב דברים שבצנעא וכן פסק ג"כ הרי"ף ז"ל וה"נ איתא בגמ' דרב יוסף איתרע ביה מילתא ואשכחיה אביי בשבתא דפריס ליה סודרא ארישיה ואזיל ואתי בביתיה:

משנה ו

וחכמים אומרים לא כדברי זה וכו'. ולא שייך למימר היינו ת"ק דנימא כולהו אתו לפרש מילתא דת"ק כי ההיא דלא ירבה לו נשים בפ' שני בסנהדרין וההיא דהמקדש [*) צ"ל כההיא דהמזבח מקדש ד' פ"ג.] תוס' ז"ל: (הגה"ה לא נודע לי מה היא) ונמוקי יוסף ז"ל פי' ר"א אומר וכו' עצרת כשבת דקסבר ר"א בטעמא דרגלים מפסיקין שהרי דינם היה לעלות בשבת אלא שאם אתה אומר יעלו למנין ז' הרי הפסיקו הכל דז' ימים נינהו וכן עצרת בזמן שבית המקדש קיים שהיו לו תשלומין כל ז' וכיון שלא היו יכולין

לומר עולין אמרו מפסיקין ועשו דין שלשים כדין ז' אבל משחרב בהמ"ק שאין לעצרת תשלומין כל ז' ואינה עולה אלא יום אחד הרי היא כשבת דעולה ואינה מפסקת וה"ה לר"ה ויום הכפורים:

ר"ג אומר ר"ה ויה"כ כרגלים. וכ"ש עצרת אפי' בזמן הזה שהרי לר"ה ויה"כ ליכא תשלומין אפי' בזמן שבהמ"ק קיים:

וחכמים אומרים וכו'. הן מכריעין עצרת שהוא כתוב בחשבון שלש רגלים יש לו דין הרגלים שמפסיקין ואין עולין אבל ר"ה ויה"כ שאינו חייב לעלות בהן ברגל אין בהם אלא דין השבת שעולין ואין מפסיקי' ע"כ. ובגמ' אמר רב גידל בר מנשיא אמר שמואל הלכה כר"ג. עוד אמר שמואל הלכה כדברי המקל באבל והקשו תוס' ז"ל כיון דאמר שמואל הלכה כדברי המקל באבל אמאי איצטריך למפסק הלכה כר"ג וי"ל דחומרא נמי היא דאם קברו סמוך לחשכה ולא היה לו שעה לנהוג בו אבלות או קברוהו נכרים בי"ט או שמע שמועה בי"ט אם הם כרגלים אינם עולין למנין ז' ואם הם כשבת עולין ע"כ. ופי' הרמב"ם ז"ל וכן אם קבר מתו אפי' שעה אחת קודם עצרת או לפני יה"כ ור"ה יחשוב אחריהן ששה עשר יום לפי שהן כרגלים ולפיכך כשנקבר לפניהם ז' ימים בטלה ממנו גזרת שלשים ע"כ וכן דעת כל הפוסקים אע"פ שהוא חזר בו. וכתב בהלכות אָבֵל בפ' עשירי וכל הקובר את מתו אפי' שעה אחת קודם הרגל או קודם ר"ה ויה"כ בטלה ממנו גזרת ז' נמצא מונה לאחר ר"ה ויה"כ כ"ג יום ולאחר הפסח י"ו יום שהרי בטלה גזרת שבעה ושבעת ימי החג הרי י"ד וכן אם קבר קודם עצרת מינה אחריה י"ו יום אע"פ שהוא יום א' הרי הוא רגל ועולה לז' ימים ע"כ ושם בהשגות א"א יש כאן שבוש שהרי יום א' לפני ר"ה הרי הוא ז' ור"ה ז' ע"כ. ומ"ש הר"ב ולא ישלול ענין השלל פי' בערוך שהוא כמו מכליב ונ"ל שהוא מלשון שלל וביזה שכן השלל אחת הנה ואחת הנה ואינו מונח וצבור ע"כ וכן ג"כ בלשון ערבי קורין לתפירה שהיא כְּשִׁינֵי הכלב שללא:

משנה ז

אין קורעין וכו'. ביד פ' ששי דהלכות יו"ט סי' כ"ג ובטור א"ח סי' תקמ"ז כולה מתני' עד סוף פרקין:

ולא מברין סעודה ראשונה דאמר רב אבל יום ראשון אסור לאכול לחם משלו מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל ולחם אנשים לא תאכל. וכתבו תוס' ז"ל כל יום ראשון אסור אפי' אוכל כמה פעמים באותו יום דלא קתני סעודה ראשונה ע"כ. וכתוב בנמוקי יוסף וקמ"ל תרתי חדא דאין קורעין במועד אלא הקרובים החייבים באבלות ואידך שמותר לעשות הבראה הקרובים בלבד וי"מ דאתא לאשמועינן דנהי שהאבלים אוכלים ויושבים וישנים

על מטה כפויה החברים האוכלין שם אין מברין אלא על מטות זקופות ע"כ: ואי הוי אמרי' דבין האבלים בין הבאים להברות כולן יושבין על מטות זקופות הוה ניחא קצת הא דלא ערבינהו ותנא ואין מברין אלא קרוביו של מת על מטות זקופות כך נלע"ד. וכתוב עוד בנמוקי יוסף בפ' שני דסנהדרין בשם התוס' ז"ל עכשיו לא נהוג בכפיית המטה אע"ג דתניא כשהוא כופה לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו משום דאמרי' בירושלמי דמועד קטן הישן בפונדק אינו חייב בכפיית המטה שלא יאמרו חרש הוא ובזמן הזה כיון שגוים מצויין בינינו ועבדים ושפחות מצויין בבית חזרו כל הבתים להיותם כפונדק ע"כ:

ואין מוליכין לבית האבל וכו' גמ' תני בר קפרא אין מברכין לא על המוגמר ולא על הבשמים בבית האבל ברוכי הוא דלא מברכינן הא אתויי מייתינן ובתר הכי מייתי בגמ' מתני' ואחריה האי ברייתא דתניא בראשונה היו מוליכין בבית האבל עשירים בקלתות של כסף ושל זהב ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה והיו עניים מתביישין התקינו שיהיו הכל מביאין בסלי נצרים של ערבה קלופה מפני כבודן של עניים. וכתבו תוס' ז"ל ואין מוליכין לבית האבל זאת המשנה על כרחך נסדרת בהיפוך ושמא כל זה מן הברייתא דלמעלה כמו שפי' בתוס' בההיא דלעיל ותמהני מדוע לא פירשו גם כאן כמו שפי' למעלה ושמא בספר הרב היתה כתובה מגוף הברייתא ולא הוצרך לפרשו או לא היתה כתובה בספרו כלל ואין מוליכין וכו' וכן מוכיח מתוך פי' התוס' שפי' לא ידענא אי קאי האי בראשונה היו מוליכין אמוגמר ובשמים דאמר אין מברכין הא אתויי מייתינן אי אמתני' קאי דקתני אין מברין ואותה הבראה היתה בראשונה מוליכין וכו' דאמתני' קאי ועוד כיון שפי' התקינו שיהו הכל מוליכין וכו' ומתני' לאחר תקנה ע"כ:

ופוטרין את הרבים. מיד שילכו לאהליהם ולא יסבו ויברכו ברכת רחבה הנוהגין בשאר ימות השנה והראב"ד ז"ל פי' ובזה שעשו נפטרו הרבים מלעשות אחר המועד שורה ותנחומין שכבר נתעסקו עמו ברגל נמוקי יוסף ז"ל:

משנה ח

אין מניחין את המטה ברחוב וכו'. ביד שם סימן כ"ג כ"ד ובפ' י"ב דהלכות אבל סי' ה' ובטור יור"ד סימן שנ"ה וסימן ת"א. וכתוב בנמוקי יוסף אין מניחין את המטה ברחוב לפיכך אין מוליכין המת לבית הקברות כשהוא מת במועד עד שיהיה כל הקבר מתוקן ומזומן ע"כ:

שלא להרגיל את ההספד. ס"א את הַסַּפָּד ה"ר יהוסף ז"ל. ובגמ' אמר רב פפא אין מועד בפני ת"ח וכ"ש חנוכה ופורים וה"מ בפניו אבל שלא בפניו לא ואמרי' בגמ' דיום שמועה כפניו דמי:

ולא של נשים לעולם מפני הכבוד. י"מ שמא יהיו שופעות דם ויהיה בזוי וי"מ מפני כבוד הנשים שגנאי הוא לנשים החיות כשהאשה מתה עומדת בתכריכיה לבושה לפני האנשים נמוקי יוסף ז"ל. ובגמ' אמרי נהרדעי לא שנו אלא חיה שמתה מחמת ולד שהיא שופעת אבל שאר נשים מניחין ר' אלעזר אומר אפי' שאר נשים נמי דכתיב ותמת שם וכו' כדפי' ר"ע ז"ל. אמר עולא הספד על לב דכתיב על שדים סופדים טפוח ביד קלוס ברגל. ורש"י ז"ל פי' במגלה דף ג' ולא מטפחות על לבן ותוס' ז"ל כתבו שם מטפחות יד על יד או על ירך או על פנים ע"כ. ובמכלתין כתבו הם ז"ל אבל לא מטפחות פי' סופק כפיו זו בזו וא"ת התנן בפ' משילין אין מטפחין בי"ט ופי' בקונט' משום שיר או משום אבל ומאי אריא ביום טוב ומשום שמא יתקן כלי שיר אפי' בחולו של מועד אסור משום צער וכו' ומספקין פי' בקונט' בביצה כף על ירך וא"כ מספק את כפיו הן כף על ירך שתי כפים על שתי יריכים וצ"ע ע"כ ועיין במ"ש שם:

ר"ש אומר הסמוכות למטה מטפחות. כך צ"ל אלא דבמגיד משנה כתוב רשב"ג ונראה שגם שם נפל טעות דאי הכי לכל הפחות הל"ל אין הלכה כרשב"ג אע"ג דקיימ"ל הלכה כרשב"ג בכל מקום ששנה במשנתנו דהא האי כללא לאו דוקא כמ"ש בס"פ שני דברכות. ופי' הסמוכות למטה מטפחות מפני שהמת לפניהם:

משנה ט

בזה ובזה אבל לא מקוננות. בגמ' במתני' ל"ג מלת אבל וכן ברב אלפס והרא"ש ז"ל גם במגיד משנה ס"פ הנז' גם בשבלי הלקט סוף סימן מ"ט ליתה למלת אבל וה"ר יהוסף ז"ל ג"כ כתב ס"א גרסי' ולא מקוננות: אבל בירוש' גרסי' ליה ונמוקי יוסף ז"ל נראה דגריס אין מקוננות שפירש אין מקוננות כדמפרש בסמוך שהאחת אומרת וכו' ע"כ וכן בהלכות אֶבֶל פי"א הלשון כך בר"ח בחנוכה ובפורים מענות ומטפחות אבל אין מקוננות לא בזה ולא בזה ע"כ וכן ג"כ בסמ"ג: וראיתי בספר השרשים לרד"ק ז"ל שרש ענה שכתב וז"ל וכן בדברי רז"ל מענות אבל לא מטפחות ולא מקוננות וצ"ע אם לא נפל שם טעות. ופירוש בזה ובזה אבל לא מקוננות נראה שר"ל בין במועד בין בר"ח חנוכה ופורים עיין בספר כל בו סוף סי' ס' וגם בסי' קי"ד סמוך לסופו וביד בהלכות יו"ט פ' ששי סי' כ"ד:

נקבר המת וכו'. בטור א"ח סימן ת"כ וסימן תרצ"ו:

ולא מטפחות וכ"ש דאין מקוננות וכן הוא בספר הלבוש שם סי' תרצ"ו כתוב שלשתן. נקבר המת לא מענות ולא מטפחות ולא מקוננות ותימא שבטור ובש"ע כתב לא מענות ולא מקוננות ואין שם מלות ולא מטפחות וביורה דעה סי' ת"א בטור ובש"ע כתוב כלשון המשנה:

אבל לעתיד לבא מהו אומר בלע המות לנצח. משום דלא ליסליק במילתא דאבלות אמר הכי דמועד קטן סלוק כל סדר מועד הוא נמוקי יוסף ז"ל: וז"ל תוס' ז"ל בלע המות כדי לסיים בדבר טוב משום דמועד קטן היא סוף סדר מועד ומהאי טעמא מתרץ ה"ר יעקב מאורלונאש הא דאתחיל סדר נשים בחמש עשרה נשים אע"ג דאתחולי בפורענותא לא מתחילינן כדאמרינן ביש נוחלין ותירץ דסומכין פורענות דמ"ק אצל פורענות דיבמות דסמכינן פורענותא לפורענותא ונחמתא לנחמתא ע"כ אבל בהקדמת הרמב"ם ז"ל לסדר זרעים מהדר שם מסכת חגיגה אחר מועד קטן והיא סוף הסדר וכמו שאכתוב בסמוך בסיעתא דשמיא:

סליק פירקא וסליקא לה מסכת מועד קטן: בעה"י המסיר כל אנחה ותוגה. וענה ליונה במעי הדגה. נתחיל מסכת חגיגה: